

GLOBALLASHUV DAVRIDA ETNOMADANIYATNING O'RNI

Abdullayeva Xafiza Olimovna,
O'zDSMI "Madaniyat va san'at menejmenti"
kafedrasi o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada milliy madaniyatning modernizatsiya va integratsiya jarayonlaridagi ijobiy va salbiy tomonlari hamda milliy madaniyat rivojiga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Globallashuv, madaniyat, tarix, ta'lim, jamiyat, ommaviy madaniyat, madaniy meros, qadriyatlar, taraqqiyot.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются положительные и отрицательные стороны национальной культуры в процессах модернизации и интеграции, а также ее влияние на развитие национальной культуры.

Ключевые слова: Глобализация, культура, история, образование, общество, массовая культура, культурное наследие, ценности, развитие.

ABSTRACT

This article examines the positive and negative features of national culture in the process of modernization and integration and its impact on the development of national culture.

Keywords: Globalization, culture, history, education, society, popular culture, cultural heritage, values, development.

Bugungi shiddatli jarayonda yigirmanchi asrdan buyon insoniyatning buyuk saboqlaridan biri qarama-qarshilik va ziddiyat muhiti dahshatli oqibatlariga olib kelishi va muqarrar ravishda cheksiz ofatlarga olib kelishiga ishonch ruhi bo'ldi. Davlatlararo, jamiyatlararo va shaxslararo murosaga, qarama-qarshilikka erishish, vaziyatni hamkorlik muhitiga aylantirish hozirgi davrning muqarrar zarurati va ijtimoiy zaruriyat darajasiga aylandi.

1983-yilda amerikalik olim T. Levitt Garvard Business Review jurnalida chop etilgan maqolasida, keyin esa 1985-yilda ikkinchi amerikalik olim R. Robertson "globallashuv" atamasini kiritdi. [4.] Bugungi kunda O'zbekistonda, bir tomondan, globallashuv jarayonining afzalliklaridan oqilona foydalanish, ikkinchi tomondan, uning salbiy oqibatlarini bartaraf etmoqda. Bu borada puxta o'ylangan siyosat olib borilmoqda.

Ta'kidlash joizki, bugungi kunda barcha jabhalarda o'zini namoyon qilgan globallashuv bir necha asrlik tarixga ega. Masalan, g'arb olimlari R.Kobden va J.Brayt uning boshlanishini 19-20-asrlarda mamlakatlar o'rtasidagi erkin savdoning kuchayishi natijasida iqtisodiy o'sish bilan bog'laydilar. Ularning fikricha, Britaniya o'zining dengiz, sanoat va moliyaviy qudrati bilan globallashuv to'liqining birinchi bosqichini boshlab bergan. Globallashuvning navbatdagi bosqichi 1970-yillarning oxirida kompyuter fanlari va telekommunikatsiya

sohasidagi inqiloblar bilan boshlandi. Umuman, G'arb olimlari bu davrning boshlanishini jahon iqtisodiyotining o'sishi bilan bog'liq holda tahlil qilganlar.

Ayniqsa, kompyuter texnologiyalari yuksalib borayotgan bugungi tun ta'lim tizimidagi katta o'zgarishlardan dalolat beradi. Keyingi 70-80 yil ichida kompyuter texnologiyalarining o'sishi buning yorqin dalilidir. Agar birinchi ABM 1937-1942- yillarda Iowa universitetida yaratilgan bo'lsa, 1965 yilda ikki ABMS o'rtasida telefon aloqasi o'rnatildi va 1974- yilda "Internet" atamasi paydo bo'ldi. 1984-yilga kelib 1000 ta (ming) mahalliy kompyuterlar ulangan bo'lib, 1992-yilga kelib ulangan kompyuterlar soni 1 milliondan oshdi. 2010-yilda dunyoda internet foydalanuvchilari soni 2 milliarddan oshdi. [6.] Bu taraqqiyot O'zbekistonda ham o'z aksini topdi. 2016-yil boshida e'lon qilingan ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekiston aholisining yarmi kompyuterga ega va 10,5 million kishi internetga ulangan.

Madaniy universallashtirish haqida gapirganda, ijobiy va salbiy tomonlari borligini ta'kidlash kerak. "Bugun biz insoniyat boshidan kechirgan davrlardan tubdan farq qiluvchi, juda tez, juda murakkab va murakkab dunyoda yashayapmiz. Davlat arboblari va siyosatchilar, faylasuflar va sotsiologlar, sharhlovchilar va jurnalistlar bu davrni noto'g'ri talqin qilib, turli nomlar bilan atashgan. Kimdir uni yuqori texnologiyalar asri, kimdir tafakkur asri, yana kimdir umumiy ma'lumot asri deb [1.-B.50.], "Birinchi Prezidentimiz "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida ta'kidlagan edilar.

Jamiyat taraqqiyotini nafaqat uning siyosiy, ijtimoiy iqtisodiy va ma'naviy hayoti, balki madaniy sohadagi o'zgarishlar ham belgilaydi. Ayniqsa, globallashtirish sharoitida madaniyat o'zining rang-barangligini namoyon etmoqda. Shu ma'noda madaniyat tushunchasini alohida ta'kidlash maqsadga muvofiqdir. Ilmiy adabiyotlarda "madaniyat" va "madaniyat" so'zlari bir-birining o'rnida qo'llaniladi, unga ko'ra "culture" lotincha "o'stirish", "qayta ishlash", "g'amxo'rlik qilish" degan ma'nolarni bildiradi. Ammo "madaniyat" tushunchasi qadimda "ta'lim", "tarbiya", "ma'rifat" ma'nolarini bildirgan. vJumladan, "Falsafa" ensiklopedik lug'atida "madaniyat" (arabcha – "medinal", "shahar", "ma'rifatli" degan ma'noni anglatadi) so'zi insonning o'ziga xos xususiyati hisoblanadi. tabiat va munosabatlarda namoyon bo'ladigan faoliyat.metod.Bu tushunchaning ozgarishi antropologik (inson) xususiyatga ega bolib, inson faoliyati bilan bevosita bogliqdir.

Madaniyat birinchi navbatda ikki shaklda keladi. Moddiy madaniyat - mehnat qurollari, inson mehnati malakalari, inson tomonidan yaratilgan barcha moddiy boyliklardir.

Madaniyatni modernizatsiya qilishga an'anaviylik emas, balki muvaffaqiyat to'stinlik qiladigan modernizatsiya modellari mavjud. Modernizatsiyaning ko'plab modellarga ega bo'lishi amalga oshirish uchun ishlatiladigan mexanizmlarga bog'liq bu. Globallashtirish sharoitida milliy va madaniy jihatdan rivojlangan davlatlar ham mavjud, xususan, Yaponiya "global fikrlash, mahalliy harakat" tamoyiliga asoslanib, Janubi-Sharqiy Osiyodagi Singapur, Tayvan, Janubiy Koreya kabi davlatlar yuqori darajada rivojlangan davlatlarga aylandi. O'zligini, tarixiy va madaniy ildizlarini saqlab qolish. Xususan, Xitoyda asrlar davomida Konfutsiyaning axloqiy qarashlari jamiyat tomonidan o'ziga xos axloq kodeksi sifatida qabul qilingan va uning axloqiy me'yorlariga amal qilgan. Aytish mumkinki, prinsip yaratilgan. Ijtimoiy ma'noda modernizatsiya dinamik ijtimoiy tizimga ega ochiq jamiyatni shakllantirishni o'z ichiga oladi.

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev: "Hozirgi tahlikali va og'ir vaziyat butun dunyo mamlakatlari va xalqlari bir-biriga bog'langanligini, oramizda muntazam muloqot, ishonch va yaqin hamkorlik g'oyat muhim ekanini isbotladi".

Bunday sharoitda milliy madaniyatning yangilanishi va integratsiyalashuvi jarayoni kuchayadi. Madaniy universallashtirish haqiqatan ham tez hayotimizning turli jabhalariga kirib boradi. Hayot tarzimizdagi, urf-odatlarimizdagi yangi o'zgarishlarga, kasbimizning o'zimiz yetib borgan va ba'zan erisha olmaydigan jihatlarga e'tibor qaratsak, madaniyatning qaysi bosqichida ekanligimiz haqida hech qanday nazariyani shakllantira olmaysiz.

Biz kiyinish kodiga alohida e'tibor beramiz. Ko'chada birov boshiga oq ro'mol o'ragan oddiy milliy libosda yoki erkak do'ppi kiyib yurgan bo'lsa, b'iz xavotirga tushgandekmiz. Chunki oddiy milliy libosimiz tashvishlanib, yig'laganimizdagina kiyadigan libosga aylangan.

Tarixdan ma'lumki, o'rta asrlarda arablarning sharq davlatlarini bosib olishi arab madaniyatining mamlakatlar madaniyati bilan uyg'unlashuvida o'z aksini topgan.

Arxitekturada masjid va madrasalardan tortib shoh saroyigacha bo'lgan barcha binolar gumbaz tarzida qurilganligi islomiy usullardan foydalanganligidan dalolat beradi. Kiyinish madaniyatiga nazar tashlaydigan bo'lsak, kiyinishda arablarga taqlid qilishni ham ko'ramiz.

Biroq Sharq qadimiyligi shunday labirintni ham o'z ichiga oladiki, unda Birinchi Prezidentimiz "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" deganlaridek, ana shunday tarixiy obidalar qatorida "Avesto" nomli bebaho ma'naviyat yodgorligi deyarli yaratilgan. uch ming yil avval Xorazm vohasida alohida o'rin tutadi. [1.-B.14.]

G'arb nafaqat o'zining fan-texnika yutuqlarini ommaga taqdim etadi, balki ommaviy madaniyatini ham eksport qiladi. Shu ma'noda turli madaniyatlarning o'zaro ta'siri, ularning umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan sintezi insoniyat sivilizatsiyasining yanada rivojlanishiga xizmat qilishi mumkin.

Bugungi kunda madaniy universallashtirish jarayonida rivojlanayotgan bir qator demografik fanlarga ehtiyoj katta. Hozirgi davrda xalqaro demografik vaziyatning keskinlashuvi, obro' e'tibor masalasi insoniyatning global muammolarining ajralmas qismiga aylangani demografiya fanining jadal rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

G'arb madaniyati tan olinadi va termin madaniyati mohiyatan G'arb madaniyatining aksidir, an'anaviy milliy madaniyat esa eskirgan, arxaik tushuncha sifatida ta'riflanadi. Shunday qilib, "industrial asrini modernizatsiya qilish jarayonida texnogen jamiyatlar madaniyati an'anaviy madaniyatlarga qaraganda yuksak taraqqiyot bosqichi ramzi sifatida rivojlanish idealiga mos ravishda o'zini namoyon qildi. Hozirgi davrda ham xuddi shunday holat hukmron ya'ni globallashtirish jarayoni." [7]

Yigirmanchi asr madaniyati o'ziga xos universallashtirishni boshdan kechirdi. Birinchi Prezidentimiz I.A. Karimovning "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q" kitobida shunday deyilgan: "Skobelev degan chor Rossiyasining generali: "Chor Rossiyasining xalqimizga qarshi 130 yil davomida olib borgan siyosati natijasi, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotda turli tazyiqlar ostida bo'lishi natijasida madaniyatda ommaviy "ruslashtirish" sodir bo'ldi.

Udum va urf-odatlardagi madaniyatlilik iborasi ostida milliyligimiz pasayib ketdi. Qolaversa, G'arb madaniyatiga ko'r-ko'rona ergashish ham kuzatilgan. Oqibatda bugungi kunda inson ma'naviyatining tanazzulga uchrashi tufayli yer yuzidagi hayotning kelajagini shubha ostiga qo'yuvchi global muammolar mavjud.

O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.Karimov "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida ma'naviyat va ijtimoiy axloqning insoniyat jamiyatidagi o'rnini haqida to'xtalar ekan: Aksincha, asl ma'naviy qadriyatlarga e'tiborsizlik jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. bugungi kun taraqqiyotiga, inson hayotiga, oila muqaddasligi va yoshlar tarbiyasiga tahdid solayotgani, dunyo bo'ylab yong'indek avj olib borayotgan bunday xurujlarga qarshi kurashish naqadar muhim ahamiyatga ega. amalga oshirmoqda" [1.-B.157].

Mana men uchun qiziqarli bo'lgan ba'zilar:

-madaniy universallashtirishning davriyligi; gegemon xalqlar tomonidan madaniy universallashtirishning qaram davlatlarga o'zlashtirilishi; ayrim xalqlar ma'naviy qoloq madaniyat izlayotgan mamlakatlardagi guruhlar madaniyatiga ko'r-ko'rona taqlid qilish va taqlid qilish jarayoni;

-xalqlar tomonidan ma'naviy qoloq madaniyatning qoralanishi va unga qarshi kurash jarayoni; Bugungi kunda madaniy universallashtirish jarayonida rivojlanayotgan bir qator demografik fanlarga ehtiyoj katta. Hozirgi davrda xalqaro demografik vaziyatning keskinlashuvi, obro'-e'tibor masalasi insoniyatning global muammolarining ajralmas qismiga aylangani demografiya fanining jadal rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoyev Sh. BMT Bosh Assambleyasining 75-sessiyasidagi nutqi
2. Ma'naviyat: Asosiy tushunchalar izohli lug'ati. –Toshkent: G'afur G'ulom, 2009. –B.119-120.
3. Глобалистика: международный междисциплинарный энциклопедический словарь. - Москва-Санкт Петербург-Нью Йорк, 2006. –С.163.
4. Степин В.С. Цивилизация и культура. -СПб: ГУП, 2011. -С.407.
5. Makhkamov K. O. The need to develop the historical consciousness of youth in Uzbekistan //Учёный XXI века. – 2020. – №. 1 (60). – С. 44-49.
6. Содирджонов М. М. Изучение проблем человеческого капитала в этносоциологических процессах //В поисках социальной истины. – 2021. – С. 59-69.